

Ladislav Bartko

(Košice)

O POUŽÍVÁNÍ POLŠTINY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU V 16.–18. STOROČÍ

Problematica používania polštiny vo funkcii spisovného jazyka na východnom Slovensku v predpisovnom období je v odbornej jazykovednej a inej literatúre už pomerne dobre známa a najmä v slovenskej jazykovednej literatúre do značnej miery aj rozpracovaná. Predovšetkým zásluhou J. Dorul'u, ktorý sa ňou systematicky zaoberá už dlhší čas a napísal o nej celý rad štúdií¹, máme relatívne dobrú predstavu o príčinách preniknutia spisovnej polštiny na východné Slovensko, o rozsahu jej používania i o funkciách, ktoré v tomto prostredí plnila.

V našom príspevku sa pokúsime jednak o zhrnutie doterajších poznatkov o tejto téme, jednak o ich doplnenie a na tomto základe aj o isté zovšeobecnenia a závery.

1. Objasnenie príčin používania spisovnej polštiny v písomnom dorozumievaní na východnom Slovensku v uvedenom období vychádza z poznatkov o historicko-spoločenskom vývine jednak východnej časti, jednak celého územia dnešného Slovenska, a to nielen vo vymedzenom období 16.–18. stor., v ktorom sa polština na východnom Slovensku už uplatňovala, ale aj v predchádzajúcich etapách, v ktorých sa pre to vytvárali základné predpoklady. Máme na mysli najmä fakty spoločensko-politickej povahy, poznatky o vývoji hospodárskych a kultúrnych pomerov a niektoré otázky vývinu jazykovej situácie na Slovensku prakticky od samých začiatkov formovania sa slovenskej národnosti.

¹ Uvedieme aspoň niektoré: *O používaní polštiny v písomnostiach zo 16. storočia na východnom Slovensku*, [v:] *Jazykovedné štúdie. 9. Dejiny a dialektológia*, Bratislava 1966, s. 49–77; *O používaní polštiny v písomnostiach zo 17. storočia na východnom Slovensku*, [v:] *Slavistické štúdie jazykovedné*, Bratislava 1969, s. 213–254; *Polština v 17. a 18. storočí na Slovensku*, „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*” 1972, nr 12, s. 141–172; *Z histórie slovensko-pol'ských jazykových súvislostí v slovnej zásobe*, tamže, 1974, s. 149–166.

1.1. Ako je všeobecne známe, rozpadom Veľ'komoravskej ríše, postupným začlenením územia dnešného Slovenska do mnohonárodnostného Uhorského štátu a z toho vyplývajúcou izoláciou predkov dnešných Slovákov na severe od Poliakov, na západe od Moravanov a Čechov a na juhu od južných Slovanov sa na jednej strane vytvorili relatívne dobré podmienky pre postupnú integráciu Slovákov a ich sformovanie sa v národnosť a neskôr v novodobý národ, na druhej strane uvedený historický zlom mal pre Slovákov výrazne negatívne dôsledky, lebo na celé tisícročie ich uvrhol pod nadvládu Maďarov. Toto ich nerovnoprávne postavenie v Uhorskom štáte sa, pochopiteľne, prejavovalo v spomaľovaní vývinu takmer vo všetkých oblastiach ich života.

Slováci dlhé stáročia nemali svoje politické, hospodárske a kultúrne centrum², a teda ani podmienky pre to, aby ďalej kultivovali svoj nadnárečový jazykový útvar, tzv. kultúrny jazyk, ktorého sľubný rozvoj sa začal už vo veľ'komoravskom období. Funkciu komunikačného prostriedku v bežnom dorozumívaní u vrstvy poddaného dedinského obyvateľ'stva plnili teritoriálne dialekty, v málopočetnej vrstve šľachty a cirkevnej hierarchie túto i ďalšie funkcie plnila latinčina ako oficiálny spisovný jazyk Uhorského štátu. Bol to jazyk geneticky nepríbuzný, širším nevzdelaným vrstvám obyvateľ'stva nezrozumiteľný.

V čase, keď sa začali rozvíjať mestá, v nich nová vrstva meštianskeho obyvateľ'stva a s ňou remeslá a obchod, vynorila sa akútna potreba pružného, zrozumiteľného jazyka, ktorý by bol schopný plniť nové funkcie – najmä funkciu nástroja praktického písomného dorozumievania a administratívno-právnej praxe. Latinčina pre svoju nezrozumiteľnosť a ťažkú prístupnosť (rozvoj škôl bol iba v začiatkoch) tejto požiadavke nemohla vyhovieť a keďže nestačil na to ani vtedy ešte nedostatočne rozvinutý domáci kultúrny jazyk, logicky a prirodzene sa na Slovensku vytvorila situácia, že jeho obyvatelia siahli po prístupných susedných, vtedy už hotových a vypracovaných kultúrnych či spisovných jazykoch a začali ich bežne aj používať.

Takým jazykom bola v prvom rade čeština, blízky, zrozumiteľný a už v 14. stor. vyspelý spisovný jazyk³. Vďaka priaznivým okolnostiam (hospodárske a kultúrne styky Slovenska s Moravou a Čechami, študenti vracajúci sa po štúdiách na Karlovej univerzite v Prahe späť na Slovensko, husitské a bratrické vojská na Slovensku v 15. stor., šírenie reformácie v 16. stor. atď.)⁴ sa tento jazyk na Slovensku – najmä v jeho západnej a strednej časti – značne rozšíril a upevnil.

² *Dejiny Slovenska*, 2, Bratislava 1987, s. 269; porov. E. Pauliny, *Dejiny spisovnej slovenčiny (od začiatkov po súčasnosť)*, Bratislava 1983, s. 78.

³ Pozri napr. K. Horálek, *Úvod do studia slovanských jazyků*, Praha 1962, s. 322; J. Doruľa, *Slováci v dejinách jazykových vzťahov*, Bratislava 1977, s. 50.

⁴ E. Pauliny, *op. cit.*, s. 66, 76–79.

Na východné Slovensko, ktoré jednak z príčin veľkej geografickej členitosti celého slovenského územia, jednak v dôsledku rozdelenia tohto územia na dve administratívne oblasti – na tzv. Dolné a Horné Uhorsko – bolo od ostatných slovenských krajov do značnej miery oddelené a izolované⁵, sa čeština dostávala pomalšie a aj v menšom rozsahu. Navyše, približne od 16. stor. začal jej v tom brániť silný konkurent – rovnako blízky a zrozumiteľný jazyk susednej polskej národnosti, ktorý v tom čase bol už tiež vyspelým a vypracovaným spisovným jazykom⁶.

1.2. Podmienky pre prenikanie polštiny na východné Slovensko sa vytvárali už dávno pred spomínaným 16. storočím. Svoj podiel na tom malo viacero činiteľov.

Jedným z nich bol napr. priamy styk obyvateľov najmä severných častí východného Slovenska s obyvateľstvom polským, ktoré sem začalo prichádzať a usadzovať sa tu už v 13. stor. Boli to zväčša iba jednotlivci či málopočetné skupiny, ktoré sa v slovenskom prostredí postupne úplne asimilovali⁷, no stopy po nich zostali v slovenských nárečiach.

Významnú úlohu v tomto smere zohrali aj obchodné styky východoslovenských miest s mestami v Poľsku. Viaceré z nich mali v tom čase právo skladu (napr. Podolinec už od r. 1292, Levoča od 20. rokov 14. stor., Košice od r. 1347, Bardejov od r. 1402 a od r. 1435 Kežmarok a Spišská Nová Ves), čo znamenalo, že cudzí obchodníci a ich sprievod, teda aj početné výpravy kupcov a furmanov z Poľska, sa v nich museli za istý čas (1–2 týždne) zdržiavať a ponúkať svoj tovar⁸.

Od začiatku 15. stor. na rozširovanie polštiny vo východoslovenskom prostredí iste pozitívne vplýval tzv. spišský záloh 13 spišských miest a ľubovniansko-podolinského hradného panstva polskému kráľovi. Takmer tridsať spišských miest, mestečiek a dedín (medzi nimi napr. Spišská Nová Ves, Poprad, Spišské Podhradie, Stará Ľubovňa, Podolinec a i.), založených r. 1412 uhorským kráľom Žigmundom Luxemburským polskému kráľovi Vladislavovi II., po dobu 360 rokov (záloh bol zrušený až r. 1772) bolo síce súčasťou Uhorska (polskému kráľovi patrili iba príjmy z nich)⁹, no zároveň miestom a vhodnou pôdou na realizáciu polsko-slovenských kontaktov rôzneho druhu (na ľubovnianskom hrade napr. sídlili polskí „starostovia“¹⁰, na zámku Makovica pri Zborove úradovali poľskí úradníci¹¹ a pod.).

⁵ *Dejiny Slovenska*, 2, s. 109.

⁶ K. Horálek, *op. cit.*, s. 327; *Dejiny Slovenska*, 2, s. 119.

⁷ B. Varsík, *Osídlenie Košickej kotliny*, 1, Bratislava 1964, s. 111–115; tamže, 2, 1973, s. 480–483; tamže, 3, 1977, s. 358–360.

⁸ *Encyklopédia Slovenska*, 4, Bratislava 1980, s. 513; porov. i Kotulič, *K otázke tzv. „polonizmov“ vo východnej slovenčine*, „Jazykovedný Časopis“ 1963, nr 14, s. 36–37.

⁹ *Encyklopédia Slovenska*, 5, Bratislava 1981, s. 563.

¹⁰ J. Doruľa, *Slováci v dejinách jazykových vzťahov*, s. 48.

¹¹ J. Doruľa, *Polština v 17. a 18. storočí...*, s. 148.

Nemalú úlohu pri rozširovaní východoslovensko-pol'ských kontaktov v tom čase iste zohrala aj krakovská univerzita. Študenti z východného Slovenska ju totiž najmä od polovice 15. stor. začali výrazne uprednostňovať pred univerzitami v Prahe a vo Viedni¹². Je nepochybné, že zásluhou týchto študentov sa uvedené už dlhšie trvajúce obchodno-hospodárske kontakty začali postupne rozširovať i na sféru kultúrnu. Osvojenie si vtedy rýchlo sa rozvíjajúcej spisovnej pol'stiny viedlo totiž k rovnakému výsledku ako osvojenie si spisovnej češtiny: k jej používaniu aj v domácom, slovenskom prostredí.

Pol'sko-východoslovenské priame, obchodné, administratívne a kultúrne styky už pred 16. storočím sú teda hlavným činiteľom, ktorý umožňoval vplyv pol'stiny na východoslovenské nárečia v tom čase (stopami po tomto vplyve sú v nich dodnes niektoré lexikálne výpožičky, ako: *chlop*, *smrod-smrud*, *plukac-plukac*, *pan mlodi* 'ženich', *paňi mloda* 'nevesta', *džad* 'žobrák' a i.¹³) a zároveň jedným z rozhodujúcich faktorov pripravujúcich „pôdu“ pre prijatie a aktívne používanie spisovnej pol'stiny v niektorých častiach východného Slovenska v ďalšom období, v 16. – 18. storočí.

2. Používanie pol'stiny vo funkcii nástroja praktického písomného dorozumievania na východnom Slovensku v 16.–18. storočí možno doložiť jednak textami napísanými priamo po pol'sky, jednak textami napísanými iným jazykom (najmä slovakizovanou češtinou), v ktorých sú výrazné polonizmy.

2.1. Mnoho listov napísaných po pol'sky bolo napr. v Bardejove, ktorý si istý čas dokonca vydržoval aj pol'ského pisára. Písali ich bardejovskí richtári, ale aj iní mešťania, a to najmä adresátom v Pol'sku. V čase, keď makovické panstvo patrilo pol'skému kniežat'u Januszovi z Ostrogu, takéto listy písali jeho úradníci, a to zväčša adresátom na Slovensku. Po pol'sky sa na tomto panstve úradovalo aj neskôr, v 17. stor.¹⁴ Známe sú listy, ktoré v 17. stor. po pol'sky napísal pol'ským adresátom gróf J. Drugeth z Humenného, ďalej listy mešťanov zo Stropkova, Plavča, Prešova, Smolníka, ba po pol'sky písané listy poznáme aj z východoslovenských dedín, a to nielen takých, v ktorých sa hovorilo goralským pol'ským nárečím, ale aj z dedín so slovenským obyvateľstvom, ďalej z dedín s miešaným slovensko-nemeckým obyvateľstvom, príp. aj takých, v ktorých sa hovorilo ukrajinským nárečím¹⁵.

V tejto súvislosti dôležité je najmä zistenie, že pol'ské listy na východnom Slovensku písali nielen pisári pol'ského pôvodu a iba pol'ským adresátom, ale aj Slováci v písomnom styku medzi sebou. To dokazuje, že pol'stina tu bola považovaná za jazyk plniaci vyššie spoločenské funkcie. Na druhej strane však

¹² *Dejiny Slovenska*, 1, Bratislava 1986, s. 468.

¹³ E. Pauliny, *Fonologický vývin slovenčiny*, Bratislava 1963, s. 47–52; porov. tiež i Kotulič, *op. cit.*, s. 30–40.

¹⁴ Pozri pozn. č. 11.

¹⁵ Tamže, s. 152–171.

treba dodat', že jej nebola pripisovaná väčšia hodnota ako je hodnota nástroja písomného styku, o čom svedčí najmä skutočnosť, že používatelia si ju – jednak z neznalosti jej noriem, ale často aj podľa svojich potrieb – bežne upravovali a prispôbovali práve tak, ako to robili aj s češtinou. Slovenskí pisári sa dost' často vyhýbali takým znakom polštiny, ktorými sa výrazne odlišuje od slovenčiny. Zanedbávajú napr. písanie pol'ského rz a nahrádzajú ho slovenským r (*do trech lyat, trista*), namiesto pol'ského konsonantu g často píšu h (*vedluh*), na mieste pol'ských nosoviek často nachádzame slovenské ústne samohlásky (*na velyku Noc, sobu*), frekventované sú slovenské lexikalizmy maďarského pôvodu, ako *urek* 'dedičné pozemkové vlastníctvo', *orsacký* 'krajinský; stoličný úradník', *stolica* 'comitatus'. Ale zároveň vidíme, že sa v tých istých textoch, prip. iných dost' pravidelne uplatňujú iné pol'ské znaky – napr. aj spomenutý pol'ský konsonant g v koncovke -ego (*tego, dobrogo*), koncovka -my v 1. os. pl. prez (*wiadomo czynimy*) a d'alšie¹⁶.

2.2. V mnohých textoch napísaných v uvedenom období 16.–18. stor. na východnom Slovensku po česky, resp. slovakizovanou češtinou, sa vyskytujú viaceré pol'ské jazykové prvky, najmä lexikálne. Nachádzame ich už v pamiatkach z 15. stor. (napr. v tzv. Spišských modlitbách pri kázni z r. 1479 sú tvary *zdrowa maria, učniemy*¹⁷ a v tzv. výhražnom liste zbojníckej družiny mestu Bardejov asi z r. 1490 sú tvary rodovi *ich, budemy*¹⁸), no vo väčšej miere najmä v textoch zo 16. a nasledujúcich dvoch storočí. Pováčšine sa tieto prvky uplatňujú v ustálených spojeniach a formulách, pravda, neraz pomiešané s prvkami českými i slovenskými, napr.: *Sczescza szdrowia i wseho dobreho teho W. m. wierne zycym* (Hertník, 1565); *Panye myly rihtarzv panye mily sffagrze przodkyem zdrowie v. m. przez then lysth nawiedzam kthorego ya v. m. zyczna jako ssam sobie* (Bartošovce, 1554). V ustálených spojeniach často vystupujú slová a spojenia, ako *urodzony, mościwy pan, waszmość*, niektoré pol'ské predložky, ako: *wedlug, dla* (v cieľ'ovom a príčinnom spojení), *dlačego, dlatego*, pres popri *przez*, spojka *albo*, slovesá *zalecać a polecać* 'odporúčať' (*Sluzbu swu zaliczam Waszej Milosti* – Široké, 1607), d'alej sloveso *upraszac* (*ponyzene a pokorne upraszame* – Jamník, 17. stor.); slovo *ličba* 'počet' sa používalo pri rátaní peňazí v spojeniach na pol'skú ličbu, prip. na uhorsku ličbu; v textoch z uvedeného obdobia sa vyskytovalo aj slovo *gbur*, a to zrejme vo význame 'zámožný sedliak'.

Všetky uvedené slová a formy slov zo slovenčiny postupne ustúpili (slovo *gbur* nachádzame dnes ešte v antroponymii), no ich výskyt v písomnostiach

¹⁶ Tamže, s. 153; porov. J. Štolc, *Jazyk levočských slovenských prisah zo 16.–17. storočia*, [v:] *Jazykovedný zborník SAVU*, 5, Bratislava 1951, s. 222–228.

¹⁷ Pozri napr. E. Pauliny, *Dejiny spisovnej slovenčiny...*, s. 91–94.

¹⁸ Tamže, s. 89–90.

Nemalú úlohu pri rozširovaní východoslovensko-pol'ských kontaktov v tom čase iste zohrala aj krakovská univerzita. Študenti z východného Slovenska ju totiž najmä od polovice 15. stor. začali výrazne uprednostňovať pred univerzitami v Prahe a vo Viedni¹². Je nepochybné, že zásluhou týchto študentov sa uvedené už dlhšie trvajúce obchodno-hospodárske kontakty začali postupne rozširovať i na sféru kultúrnu. Osvojenie si vtedy rýchlo sa rozvíjajúcej spisovnej pol'stiny viedlo totiž k rovnakému výsledku ako osvojenie si spisovnej češtiny: k jej používaniu aj v domácom, slovenskom prostredí.

Pol'sko-východoslovenské priame, obchodné, administratívne a kultúrne styky už pred 16. storočím sú teda hlavným činiteľom, ktorý umožňoval vplyv pol'stiny na východoslovenské nárečia v tom čase (stopami po tomto vplyve sú v nich dodnes niektoré lexikálne výpožičky, ako: *chlop*, *smrod-smrud*, *ploukac-plukac*, *pan mlodi* 'ženich', *paňi mloda* 'nevesta', *džad* 'žobrák' a i.¹³) a zároveň jedným z rozhodujúcich faktorov pripravujúcich „pôdu“ pre prijatie a aktívne používanie spisovnej pol'stiny v niektorých častiach východného Slovenska v ďalšom období, v 16. – 18. storočí.

2. Používanie pol'stiny vo funkcii nástroja praktického písomného dorozumievania na východnom Slovensku v 16.–18. storočí možno doložiť jednak textami napísanými priamo po pol'sky, jednak textami napísanými iným jazykom (najmä slovakizovanou češtinou), v ktorých sú výrazné polonizmy.

2.1. Mnoho listov napísaných po pol'sky bolo napr. v Bardejove, ktorý si istý čas dokonca vydržiaval aj pol'ského pisára. Písali ich bardejovskí richtári, ale aj iní mešťania, a to najmä adresátom v Pol'sku. V čase, keď makovické panstvo patrilo pol'skému kniežat'u Januszovi z Ostrogu, takéto listy písali jeho úradníci, a to zväčša adresátom na Slovensku. Po pol'sky sa na tomto panstve úradovalo aj neskôr, v 17. stor.¹⁴ Známe sú listy, ktoré v 17. stor. po pol'sky napísal pol'ským adresátom gróf J. Drugeth z Humenného, ďalej listy mešťanov zo Stropkova, Plavča, Prešova, Smolníka, ba po pol'sky písané listy poznáme aj z východoslovenských dedín, a to nielen takých, v ktorých sa hovorilo goralským pol'ským nárečím, ale aj z dedín so slovenským obyvateľstvom, ďalej z dedín s miešaným slovensko-nemeckým obyvateľstvom, príp. aj takých, v ktorých sa hovorilo ukrajinským nárečím¹⁵.

V tejto súvislosti dôležité je najmä zistenie, že pol'ské listy na východnom Slovensku písali nielen pisári pol'ského pôvodu a iba pol'ským adresátom, ale aj Slováci v písomnom styku medzi sebou. To dokazuje, že pol'stina tu bola považovaná za jazyk plniaci vyššie spoločenské funkcie. Na druhej strane však

¹² *Dejiny Slovenska*, I, Bratislava 1986, s. 468.

¹³ E. Paulíny, *Fonologický vývin slovenčiny*, Bratislava 1963, s. 47–52; porov. tiež i Kotulič, *op. cit.*, s. 30–40.

¹⁴ Pozri pozn. č. 11.

¹⁵ Tamže, s. 152–171.

treba dodat', že jej nebola pripisovaná väčšia hodnota ako je hodnota nástroja písomného styku, o čom svedčí najmä skutočnosť, že používatelia si ju – jednak z neznalosti jej noriem, ale často aj podľa svojich potrieb – bežne upravovali a prispôbovali práve tak, ako to robili aj s češtinou. Slovenskí pisári sa dost' často vyhýbali takým znakom poľštiny, ktorými sa výrazne odlišuje od slovenčiny. Zanedbávajú napr. písanie poľského rz a nahrádzajú ho slovenským r (*do trech lyat, trista*), namiesto poľského konsonantu g často píšu h (*vedluh*), na mieste poľských nosoviek často nachádzame slovenské ústne samohlásky (*na velyku Noc, sobu*), frekventované sú slovenské lexikalizmy maďarského pôvodu, ako *urek* 'dedičné pozemkové vlastníctvo', *orsacký* 'krajinský; stoličný úradník', *stolica* 'comitatus'. Ale zároveň vidíme, že sa v tých istých textoch, prip. iných dost' pravidelne uplatňujú iné poľské znaky – napr. aj spomenutý poľský konsonant g v koncovke *-ego* (*tego, dobrego*), koncovka *-my* v I. os. pl. préz (*wiadomo czynimy*) a ďalšie¹⁶.

2.2. V mnohých textoch napísaných v uvedenom období 16.–18. stor. na východnom Slovensku po česky, resp. slovakizovanou češtinou, sa vyskytujú viaceré poľské jazykové prvky, najmä lexikálne. Nachádzame ich už v pamiatkach z 15. stor. (napr. v tzv. Spišských modlitbách pri kázni z r. 1479 sú tvary *zdroma maria, učiňmy*¹⁷ a v tzv. výhražnom liste zbojníckej družiny mestu Bardejov asi z r. 1490 sú tvary rodovi *ich, budemy*¹⁸), no vo väčšej miere najmä v textoch zo 16. a nasledujúcich dvoch storočí. Pováčšine sa tieto prvky uplatňujú v ustálených spojeniach a formulách, pravda, neraz pomiešané s prvkami českými i slovenskými, napr.: *Sczescza szdrowia i wseho dobrego teho W. m. wierne zycym* (Hertník, 1565); *Panye myly rihtarzv panye mily sffagrze przodkyem zdrowie v. m. przez then lysth nawiedzam kthorego ya v. m. zyczna jako ssam sobie* (Bartošovce, 1554). V ustálených spojeniach často vystupujú slová a spojenia, ako *urodzony, mościwy pan, waszmość*, niektoré poľské predložky, ako: *wedlug, dla* (v cieľ'ovom a príčinnom spojení), *dlačego, dlatego*, *pres popri przez*, spojka *albo*, slovesá *zalecać a polecać* 'odporúčať' (*Sluzbu swu zaliczam Waszej Milosti* – Široké, 1607), d'alej sloveso *upraszać* (*ponyzene a pokorne upraszame* – Jamník, 17. stor.); slovo *ličba* 'počet' sa používalo pri rátaní peňazí v spojeniach na poľskú ličbu, prip. na uhorskú ličbu; v textoch z uvedeného obdobia sa vyskytovalo aj slovo *gbur*, a to zrejme vo význame 'zámožný sedliak'.

Všetky uvedené slová a formy slov zo slovenčiny postupne ustúpili (slovo *gbur* nachádzame dnes ešte v antroponymii), no ich výskyt v písomnostiach

¹⁶ Tamže, s. 153; porov. J. Štolc, *Jazyk levočských slovenských prisah zo 16.–17. storočia*, [v:] *Jazykovedný zborník SAVU*, 5, Bratislava 1951, s. 222–228.

¹⁷ Pozri napr. E. Pauliny, *Dejiny spisovnej slovenčiny...*, s. 91–94.

¹⁸ Tamže, s. 89–90.

svedčí, že v kultúrnej slovenčine – presnejšie v kultúrnej východoslovenčine – istý čas fungovali a plnili tak úlohu, na ktorú boli „požičané“¹⁹.

3. Z uvedeného vychodí, že vďaka relatívne priaznivým spoločensko-politickým, hospodárskym i kultúrnym podmienkam poľština ako vypracovaný a u obyvateľov východného Slovenska pomerne dobre zrozumiteľný jazyk sa v tejto časti Slovenska udomácnila, fungovala tu ako jazyk praktického písomného styku a hoci do vývoja spisovnej slovenčiny nijako nezasiahla (Bernolákov spisovný jazyk na konci 18. stor. bol kodifikovaný na báze kultúrnej západoslovenčiny a neskoršia Štúrova spisovná slovenčina v 40. rokoch minulého stor. vychádzala z kultúrnej stredoslovenčiny), v celkovom rozvoji východného Slovenska zohrala pozitívnu úlohu. Úspešne v ňom totiž suplovala ten článok, ktorý mu v uvedenom období chýbal.

Positívny význam používania poľštiny na východnom Slovensku v 16.–18. storočí vidíme aj v tom, že sa tým nemalou mierou prispievalo k prehlbovaniu a upevňovaniu dobrých slovensko-poľských vzťahov v rôznych oblastiach života oboch bratských slovanských národov.

Ukazuje sa, že práve hlbšie osvetlenie tohto širšieho, kultúrno-spoločenského kontextu používania poľštiny na východnom Slovensku v 16.–18. storočí si vyžaduje ešte nemálo užitočnej práce, a to nielen zo strany slovenských, ale azda aj zo strany poľských jazykovedcov.

Ladislav Bartko

ZUM GEBRAUCH DES POLNISCHEN IN DER OSTSLOWAKEI IM 16.–18. JAHRHUNDERT

Im vorliegenden Beitrag werden die bisherigen Erkenntnisse über die Verwendung des Polnischen als schriftliches Verständigungsmittel in der Ostslowakei in der Zeit vor der Kodifizierung der Schriftsprache, also im 16. bis 18. Jahrhundert zusammengefaßt, gleichzeitig werden auch potentielle Richtungen der weiteren Erforschung dieser Problematik aufgezeigt.

Die Verbreitung des Polnischen in der Ostslowakei wird vom Autor als Ergebnis der günstigen Bedingungen der historisch-gesellschaftlichen Entwicklung dieses Teiles der Slowakei erklärt, welche langzeitige und intensive Beziehungen mit dem polnischen Milieu ermöglichten, und zwar nicht nur im untersuchten Zeitraum, sondern auch bereits lange davor (direkte Kontakte der Bevölkerung, Handelsbeziehungen, Verbreitung des Polnischen durch die ostslowakischen Absoluten der Krakauer Universität usw.).

Vom Gebrauch des Polnischen in der Ostslowakei zeugen einerseits die in diesem Gebiet – von Schreibern sowohl polnischer als auch slowakischer Herkunft – polnisch niedergeschriebenen Texte, andererseits die in anderen Sprachen verfaßten, jedoch auffällige Polonismen enthaltenden Urkunden. Das Polnische konnte in der Ostslowakei eine positive Rolle spielen, weil es erfolgreich das damals in ihrer Gesamtentwicklung fehlende Glied – die geschriebene Sprache – ersetzte. In einer tieferen Erschließung dieser Funktion des Polnischen sieht der Autor weitere Perspektiven der Untersuchung jener Sprachbeziehungen.

¹⁹ Podrobnejšie najmä v práci: J. Doruľa, *Z histórie slovensko-poľských jazykových súvislostí...*, s. 149–166.